

Historia współpracy słowackiego i polskiego parku narodowego w Pieninach

Wystąpienie dyrektora Pienińskiego Parku Narodowego inż. Andrzeja Szczocarza
wygłoszone na sesji naukowej w dniu 15.06.1997 r.
w Czerwonym Klasztorze na Słowacji.

ANDRZEJ SZCZOCARZ

Pieniński Park Narodowy, ul. Jagiellońska 107, 34–450 Krościenko n/D.

Współpraca polsko-słowacka w zakresie ochrony przyrody ma ponad siedemdziesięcioletnią tradycję. Przypomnę tylko najważniejsze wydarzenia z jej początków.

1. W maju 1924 roku w Krakowie odbyła się międzynarodowa konferencja polsko-czechosłowacka, która doprowadziła do ustalenia i podpisania przez pełnomocników: czechosłowackiego – W. Roubika i polskiego W. Goetla tak zwanego „protokołu krakowskiego”, w którym przewidziano tworzenie pogranicznych parków narodowych. Protokół ten był pierwszym krokiem do zawarcia:

- w 1925 roku konwencji polsko-czechosłowackiej o ułatwieniach w małym ruchu granicznym, która regulowała szczegółowo całość życia gospodarczego ludności dookoła Pienin po obu stronach granicy,
- w 1925 roku konwencji turystycznej polsko-czechosłowackiej, która wprowadziła szereg ułatwień w przekraczaniu granicy polsko-czechosłowackiej członkom niektórych organizacji turystycznych i narciarskich,
- w 1928 roku umowy polsko-czechosłowackiej o rybołówstwie i ochronie ryb na wodach granicznych,
- w 1931 roku w Gdyni umowy polsko-czechosłowackiej o drodze pienińskiej, która między innymi wprowadziła zakaz używania łodzi motorowych w Przełomie Pienińskim,

2. W dniach 6–8 września 1925 roku w Zakopanem odbyła się konferencja polskich i czechosłowackich delegacji władz administracyjnych, kół naukowych i organizacji turystycznych, gdzie opracowano podstawy organizacji pogranicznych parków narodowych polsko-czechosłowackich: w Tatrach, na Babiej Górze, w Czarnohorze i w Pieninach.

3. W dniach 13–14 grudnia 1929 roku odbyła się konferencja przedstawicieli nauki czechosłowackiej, rumuńskiej i polskiej. Przedmiotem obrad tej konferencji były również pograniczne parki narodowe, a wśród nich Pieniński Park Narodowy.

4. 31 sierpnia 1930 roku w Szczawnicy z udziałem zaproszonych działaczy czechosłowackich odbyła się uroczystość proklamowania Parku Narodowego w Pieninach. Wydarzenie to, przedwcześnie z prawnego punktu widzenia, przyspieszyło działania władz obu krajów, zmierzające do utworzenia w Pieninach obszarów chronionych.

Wydarzenia te, tak o charakterze urzędowym jak i półoficjalnym i społecznym doprowadziły do utworzenia:

- „Parku Narodowego w Pieninach” w dniu 1 czerwca 1932 roku rozporządzeniem Ministra Rolnictwa z dnia 23 maja 1932 roku, które zostało ogłoszone w Monitorze Polskim Rzeczypospolitej Polskiej Nr 123 poz. 156,

- „Słowackiego Rezerwatu Przyrodniczego w Pieninach” w dniu 12 lipca 1932 roku rozporządzeniem Ministra Rolnictwa z dnia 9 lipca 1932 roku, które zostało ogłoszone w Urzędowej Gazecie Republiki Czechosłowackiej Nr 159 i w Urzędowych Wiadomościach w Bratysławie.

Uroczyste proklamowanie Pierwszego w Europie Pogranicznego Parku Natury odbyło się 17 lipca 1932 roku w Czerwonym Klasztorze w obecnej Słowacji.

Dalsza współpraca polsko-czechosłowacka w ochronie Pienin przeszła na poziom kierownictw i komisji naukowych obu obszarów chronionych, których współpracę oparto o ustalenia wspólnego posiedzenia odbytego w Krakowie w dniach 8 i 9 stycznia 1934 roku. Ustalono wtedy zasady wzajemnej współpracy oraz tryb postępowania w następujących sprawach szczegółowych:

- 1) gospodarczego traktowania lasów,
- 2) ochrony zwierzyny i ryb,
- 3) współpracy naukowej w zakresie klimatologii, geografii, zoologii, geologii, botaniki, i leśnictwa.

Od 27.11.1938 do 01.09.1939 roku Pieniny słowackie, na podstawie umowy, zostały przyłączone do Polski i stanowiły część jednolitej terenowo, gospodarczo i administracyjnie jednostki Park Narodowy w Pieninach.

Doskonale zorganizowana i realizowana współpraca została przerwana przez Drugą Wojnę Światową. Okres wojny nie przyniósł większych strat w przyrodzie Pienin, natomiast prawie cały przedwojenny dorobek polskiego Parku uległ likwidacji.

Zniszczeniu uległa struktura organizacyjna, odeszli ludzie pracujący z wielkim zapałem dla Parku, zniszczone zostały zbiory muzealne, zaginęły wyniki dokumentacji przyrodniczo-leśnej.

Po wojnie intensywna współpraca przedstawicieli obu naszych krajów doprowadziła do odbudowy Parków.

Współpraca między kierownictwami Parków nie nabrała jednak bardziej konkretnego charakteru. Ograniczała się ona do okazjonalnych spotkań podczas kolejnych rocznic utworzenia obu Parków i najczęściej prywatnej współpracy naukowców prowadzących badania w Pieninach. Jedną

z takich okazji były wspólne uroczystości 50-lecia w 1982 roku.

Nowym impulsem do zacieśnienia współpracy między naszymi Parkami stało się podpisanie w Bratysławie 17 kwietnia 1988 roku porozumienia pomiędzy Ministrem Leśnictwa i Gospodarki Wodnej Słowackiej Republiki Socjalistycznej a Ministrem Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej o współpracy o ochronie przyrody obszarów pogranicznych. Istniejąca dotychczas doraźna współpraca została oparta o porozumienie podpisane w Krościenku nad Dunajcem 19 lutego 1989 roku. Porozumienie to umożliwiło wzajemne poznanie się pracowników obu Parków oraz systematyczne przekazywanie informacji o problemach związanych z ochroną przyrody Pienin. 28 lutego 1991 roku dotychczasowe porozumienie zostało zastąpione nowym dla uwzględnienia zmian stosunków politycznych i społecznych, jakie zaszły w obu naszych państwach.

Przewiduje ono między innymi:

- wzajemne informowanie się o programach terytorialnego rozwoju,
- wymianę doświadczeń z zakresu ukierunkowania działań w gospodarce, kulturze, sporcie i turystyce,
- wymianę doświadczeń z zakresu dydaktyki i propagandy ochrony przyrody,
- wymianę doświadczeń i informacji w zakresie troski o naturalne zróżnicowanie roślin i zwierząt w obu parkach narodowych,
- wymianę doświadczeń w postęпах realizacji programów naukowych, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu człowieka na ekosystemy Pienin,
- wymianę doświadczeń z zakresu ochrony rzadkich biotopów i gatunków,
- wymianę materiałów naukowych, propagandowych i innych wydawnictw publikowanych przez obie strony,
- wspólną organizację i uczestnictwo w konferencjach, sympozjach i zjazdach,
- wymianę informacji o zasadach udostępniania do zwiedzania,
- koordynację wykorzystania Dunajca dla celów sportu i rekreacji,

- wzajemną wymianę specjalistów i pracowników,

Ważniejszymi przykładami realizacji tego porozumienia są:

- przeprowadzenie cyklu pomiarów stanu czystości wód Dunajca i jego dopływów pienińskich,
- uzgodnienie i wprowadzenie jednolitego sposobu oznakowania wejść do obu Parków,
- przeprowadzenie cyklu badań odczynu opadów,
- z powodzeniem realizowany program ochrony niepylaka apollo,
- jednolite legitymacje służbowe pracowników,
- wydanie w 1996 roku albumu „Pieniny” w języku polskim i słowackim,
- systematyczna, bieżąca wymiana informacji o wszystkich problemach obu Parków,
- doprowadzenie do otwarcia na terenie Parku pieszego przejścia Szczawnica-Leśnica.

Dzisiejsza konferencja jest doskonałą ilustracją zakresu naszej współpracy.

Za najważniejsze osiągnięcie w naszej współpracy uważam przyjęcie ochrony kulturowego krajobrazu Pienin za główny cel ochrony w obu Parkach.

Chciałbym wszystkim Kolegom ze Słowacji podziękować za tę współpracę, a szczególnie Panu Stefanowi Danko, ponieważ bez jego serdecznego zaangażowania byłaby ona niemożliwa. Mam nadzieję, że następne 65 lat będzie równie owocne.

Chciałbym również wyrazić zadowolenie z udziału w naszej konferencji naukowców i praktyków z zakresu hydrotechniki. Pozwólcie Państwu, że zacytuję stosowny fragment Światowej Strategii Ochrony Przyrody, opracowanej przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych oraz Program Środowiskowy Narodów Zjednoczonych:

„Ochronę tak rzadko łączono z rozwojem, że wydają się te dziedziny – i są tak często przedstawiane – pozostawać w sprzeczności. obrońcy przyrody sami się przysłużyli, całkiem nieświadomie, do umocnienia tego nieporozumienia. Zbyt często pozwalali na przedstawianie siebie jako tych, którzy sprzeciwiają się wszelkiemu rozwojowi.

To prawda, że często byli przymuszani do zajmowania takiej postawy, ponieważ nie byli wystarczająco wcześniej zapraszani do uczestnictwa w decydowaniu o rozwoju. W rezultacie rozwój nie był wstrzymany, lecz liczni przedstawiciele życia gospodarczego, zwłaszcza w krajach rozwijających się, nabierali przeświadczenia, że ochrona przyrody nie jest po prostu czymś przedwczesnym, lecz jest szkodliwa i antyspołeczna. Rozwój dokonywał się zatem bez przeszkód ze strony obrońców przyrody, ale obciążony ewentualnymi błędami pochodzącymi ze szkód ekologicznych, którym można było zapobiec, gdyby zapytano o zdanie przyrodników”. Przypomnę jeszcze tylko, że podtytuł Światowej Strategii Ochrony Przyrody brzmi: *„Ochrona żywych zasobów dla trwałego rozwoju”.*

Nie komentując okoliczności związanych z okresem podejmowania decyzji o rozpoczęciu budowy Zespołu Zbiorników Wodnych Czorsztyn-Niedzica i Sromowce Wyżne, pragnę podkreślić, że na ile było to możliwe, dzięki współpracy ochrony przyrody i inwestora, wielu takich błędów prawdopodobnie uniknęliśmy. Świadczą o tym:

- realizacja programu ochrony zabytków przyrody i kultury w otoczeniu zbiorników,
- realizacja projektu zieleni skarpy zapory, będąca próbą wkomponowania tej wielkiej kubatury w pieniński krajobraz, – realizacja systemu oczyszczalni ścieków w zlewni górnego Dunajca,
- realizacja pasa zadrzewień na brzegach zbiornika, spełniającego ważną funkcję bariery biogeochemicznej, chroniącej wody Dunajca przed spływem zanieczyszczeń.

Mam nadzieję, że ta współpraca nie zakończy się z chwilą zakończenia budowy i że uda się do kulturalnego przekształcania krajobrazu Pienin włączyć nie tylko użytkownika Zespołu

Zbiorników Wodnych i oba pograniczne Parki Narodowe ale także społeczność lokalną i władze samorządowe. Zwłaszcza do odpowiedzialnego zadania, jakim jest zgodne z zasadami trwałego rozwoju użytkowanie Zespołu Zbiorników Wodnych. Do głównych zadań w tym zakresie należy zaliczyć:

- ochronę brzegów zbiornika przed zabudową,

- właściwą eksploatację oczyszczalni ścieków,
- pielęgnację wprowadzonych wielkim wysiłkiem i kosztami zadrzewień,
- wprowadzenie dalszych zadrzewień śródpolnych, które zwiększą ochronę wód Dunajca przed sływem biogenów z pól, – stałą obserwację ewentualnych zmian w przyrodzie spowodowanych budową ZZW i podejmowanie działań zapobiegawczych,
- wprowadzenie strefy ciszy na wodach zbiorników.

Korzystając z tej okazji chciałbym zapewnić, że konferencja nie jest okazją do kolejnego dołożenia hydrotechnikom przez obrońców przyrody, ale praktyczną realizacją zapisów Światowej Strategii Ochrony Przyrody. Mam nadzieję, że na tej konferencji uda się nam wypracować taki sposób postępowania, który pozwoli utrzymać ekosystem Dunajca w najstarszym pogranicznym parku narodowym w Europie w stanie jak najmniej zmienionym.

Pozwólcie państwo, że złożę jeszcze jedno podziękowanie: Panom Ministrom – Bronisławowi Kamińskiemu i Janowi Komornickiemu za stworzenie warunków, a Panu dyrektorowi Tadeuszowi Łagoszowi za podjęcie współpracy z Pienińskim Parkiem Narodowym. Chyba wszyscy przekonaliśmy się, że ochrona przyrody nie jest przeszkodą w rozwoju a pozwala uczynić go bardziej trwałym. Dziękuję również Panu Władysławowi Krakowskiemu, Pani Elżbiecie Hobot, Panu Józefowi Widzie i pozostałym pracownikom pionu inwestycyjnego Okręgowej Dyrekcji Gospodarki Wodnej w Krakowie. Rozwiązywaliśmy sprawy trudne, więc nie było łatwo. Na pewno nie zrobiliśmy wszystkiego, ale zdobyliśmy wiele doświadczeń i wiele od siebie wzajemnie się nauczyliśmy.

Życzę Państwu owocnych obrad i przyjemnego pobytu w obchodzącym 65. rocznicę istnienia pierwszym pogranicznym parku narodowym w Europie.